

Pääkirjoitus

Mitä meillä oli ennen rakennemuutosta?

Anja Heikkinen

Professori, KT
Tampereen yliopisto,
Kasvatustieteiden yksikkö
anja.heikkinen@uta.fi

Jari Laukia

Johtaja, FL
HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu,
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
jari.laukia@haaga-helia.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriön ehdotus vuosien 2011-2016 koulutuksen ja tutkimuksen kehittämiseksi lupaa jatkaa rakenteellisen kehittämisen tiellä. Joku voi muistaa 1980-luvun taloudelista nousukautta, jolloin pääministeri Harri Holkeri muotoili (hallitun) rakennemuutoksen suomalaisen politiikan kiintotähdeksi, vaikka joidenkin silmissä se saattoikin näyttää pikemminkin mustalta aukolta. Tuskin koulutusta yhdenmukaistavat keskiasteen uudistus ja korkeakoulujen tutkinnon- ja hallin-

nonuudistus oli pantu toimeen, kun ylikansalliset hallinnon hajauttamisen, tulosjohtamisen ja keskinäisen kilpailun opit jo vyöryivät koulutuksen kansallisille kentille. ”Suomi johtavaksi tieto- ja oppimisyhteiskunnaksi”- ja ”kohti EU-Euroopan ydintä”-ohjelmien räätälit alkoivat napittaa koulutusjärjestelmän globalisoituvan elinkeinoelämän palveluklusteriksi.

Rakenteellinen siirtymä ammattialaperustaisesta koulutusasteperusteiseen ammattikasvatuksen järjestelmään toteutui 1990-luvulla. Vaikka tavoitteeksi todettiin koulutuksen tason ja laadun kohottaminen, lamavuosina uudistus

painottui oppilaitosten karsintaan ja yhdistymisiin. Muutosta voidaan pitää myös jatkona oppilaitosverkon supistamiselle ja oppilaitosten yhdistymiselle, joka oli alkanut hiljalleen 1980-luvulla, kun alettiin nähdä ammatillinen koulutus osana koko koulutusjärjestelmää ja perätä sen aluepoliittista merkitystä. Samalla ammattikorkeakouluiksi muuttuvien yksiköiden henkilöstö kävi kamppailua työpaikoistaan, mikä ammattikasvatuksen yliopistolliselle koulutukselle ja tutkimukselle olikin lottovoitto. Muutosten kasvatuksellisia sisältöjä ja seurauksia myös kritisoi- tiin, mutta ne jäivät tuloksellisuuden, tehokkuuden ja vaikuttavuuden vaatimusten varjoon. Suuri osa henkilöstöstä kuitenkin koki toimi- ja ammattialakeskeisen pedagogisen kehitystyön perinnön käyvän moni- ja laaja-alaisia opinto- ja tarjoavissa ja alueellista elinkeinoelämää palvelevissa toisen ja korkea-asteen oppilaitoksissa tarpeettomaksi.

2010-luvulla harvat muistavat, miten ammattikasvatuksesta puhuttiin ennen rakennemuutos- ja liiketaloudellisen sanaston omaksumista: silloin suomalais- ta yhteiskuntaa ja ammattikasvatusta rakennettiin. Tänä päivänä sillä tarkoitetaan kouluverkon supistamista ja oppilaitosten yksiköiden vähentämistä. Joskus se on merkinnyt myös koulutuspalvelujen voimakasta laajentamista. 1960-1970-luvulla uusi lainsäädäntö, suuret ikäluokat ja maatalouden alasajo laajensivat ammatillista koulutusta kaupungeista ja taajamista pienille paikkakunnille. Koko maan kattavan ammatillisen koulutuksen verkoston laajeneminen liittyi aluepolitiikkaan. Ammatillisen koulujen avulla pyrittiin tarjoamaan koulusivistystä myös syrjäisille seuduille ja patoamaan maaltamuuttoa. Ammattioppilaitokset eivät kuitenkaan pystyneet sitä estämään ja ensimmäiset ammattikouluyksiköt syrjäisiltä paikkakunnilta lakkautettiin jo 1970-luvun lo-

pulla. Suurta kansanliikettä koulujen pelastamiseksi ei syntynyt. Keskiasteen uudistus kottikärryillä varustettuine esittelyineen saattaa jälkipolvista vaikuttaa tragikoomiselta, mutta se ainakin uskotteli nojautuvansa ammattikasvatuksen ammat- tilaisten kehitystyöhön. 1980-luvun alus- sa ammatillista koulutusta pyrittiin tarjoamaan siellä, missä olivat opiskelijat ja työ- voimaa tarvitsevat yritykset. Nykyään jul- kisten palvelujen järjestämisen ja saami- sen ehdoksi asetetaan tietty väestö- tai oppilasmäärä. 1980-luvulle asti niillä vel- voitettiin koulutuksen järjestäjiä ja oi- keutettiin kansalaisia tiettyihin koulu- tusmahdollisuuksiin. Rakenteellinen laa- jentaminen jäi lyhytaikaiseksi ja suunta oli kohti monialaisia, suuria koulutuksen jär- jestäjiä. Jatkuvan säästämisen ja toimin- tojen karsimisen synonyymiksi tulleen rakennemuutoksen voisikin korvata il- maisulla pysyvä purkuprojekti.

Niin valtio kuin kuntapäätäjät pre- feroivat suuria, vahvoja ja elinvoimaisia organisaatioita, jotka nopeasti reagoivat toimintaympäristön muutoksiin. Koulu- tus- ja oppimispalveluissa se tarkoittaa globaalia tuotanto- ja finanssitaloutta vastaavaa endogeenista kehittämistä: yk- siköitä on keskitettävä, toimintaproses- seja ja -valvontaa on tehostettava, läpi- virtausta on nopeutettava, tuotteita standardoitava jne. Perustuuko kon- struktivismiin ja ongelmaperustaisen op- pimisen suosio ammattikasvatuksessa siihen, että ne tekevät ammattipedago- gisesti ikävistä realiteeteista siedettäviä tai jopa hyveitä? Oikeuttavatko ne osal- taan ammattikasvatuksen hallinnan etäännyttämisen pedagogisesta toiminnas- ta, opettajien kasvatuksellisen vastuut- tomuuden ja opetuksen yhteisöllisyyden digitalisoinnin? Samalla kun parhail- laan mutustelemme ammattikasvatuk- sen ihmisihanteeksi esiteltyä innovatii-

vista suomalaista, karsii hallitus euro-
maiden kriisin varjolla edelleen oppilai-
tosten toimintamenoja ja verkostoa.

Tässä lehdessä ammatillisen koulu-
tuksen rakenteellista kehittämistä lähes-
tytään erityisesti ammattikorkeakoulu-
jen alueellisen kehittämistehtävän kaut-
ta. Niin Tarja Kantola ja Teemu Ranta-
nen kuin Susanna Niinistö-Sivuranta
kumppaneineen toteavat ammattikor-
keakouluista tulleen merkittäviä kehit-
tämisen, innovaatioiden ja asiantunte-
muksen tuottajia. Meneillään olevan
kuntarakenteen muutoshankkeen kan-
nalta kriittinen kysymys on, millainen
kuntien ja ammattikorkeakoulujen mää-
rällinen ja laadullinen yhdistelmä toimii
parhaiten. Toisena näkökulmana aihee-
seen ovat opetuksen ja oppimisen ar-
vioinnin ja tunnistamisen rakenteet.
Marja-Leena Stenström ja Maarit Viro-
lainen esittelevät korkeakoulussa saatu-
jen valmiuksien arvioinnista käytävää
eurooppalaista keskustelua. *Heta-Liisa
Malkavaara tarkastelee opetuksen kehittä-
mistä yhteisöllisenä prosessina ja pohtii sitä,
mikä opettajien kokemuksessa tekee toimin-
nasta antoisan ja merkityksellisen tai vaih-
toehtoisesti turhauttavan aikavarkaan.*

Jouni Suominen analysoi ammatilli-
sessa koulutuksessa käyttöön otetun
opintosuoritusten ECVET-pisteytyksen
sisältämiä oppimis-, tieto- ja ihmiskäsi-
tyksiä. Matti Laitinen ja Paula Pietilä
kommentoivat esteettömyyttä ammatil-

lisen – erityisesti korkea-asteen – koulu-
tuksen haasteena: millaisia kyseenalais-
tamattomia oppimisen ja oppijuuden
normeja rakenteelliseksi määritellyt uu-
distukset sisältävätkään? Kaikissa raken-
teellisen kehittämisen ohjelmissa koros-
tetaan työelämän, oppilaitosten ja tutki-
muksen yhteistyön parantamista. Eten-
kin toisen asteen ja aikuisten ammatti-
koulutuksessa se on kuitenkin helpom-
min sanottu kuin tehty. Anna-Liisa
Lämsä kertoo kirjoituksessaan, kuinka
amatilliset oppilaitokset voivat oma-
aloitteisesti edistää ja hyödyntää itsel-
leen merkityksellistä tutkimusta.

Teemanumeroon tarjotut kirjoituk-
set olivat tyylikkäitä, johdonmukaisia ja
perusteluja. Toimittajina kannamme
kuitenkin huolta analyttisen ja kriitti-
sen suomalaisen ammattikasvatuksen
tutkimuksen tulevaisuudesta. *Monialais-
tuminen ja -tieteellistyminen on välttämätön
ehto tutkimukselle, joka pyrkii vastaamaan
amatilliselle koulutukselle asetettuihin yh-
teiskunnallisiin vaatimuksiin ja tukemaan
sen toiminnallista monipuolistumista ja ke-
hittymistä. Kun ylikansallistuvan politii-
kan ja globalisoituvan klusteritalouden
hallinnan todellisuudet ja diskurssit uh-
kaavat etäännyttäväksi ammattiin kasvattajien
ja opiskelijoiden todellisuuksista, tutki-
muksen on myös tehtävä kärjistyvät erot
näkyviksi ja analysoitava niiden syitä ja
seurauksia kasvatuksellisesta näkökul-
masta.*